



EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 26.4.2006  
KOM(2006) 174 slutlig

## **GRÖNBOK**

### **om oskulDSPresumption**

(framlagt av kommissionen)

## **GRÖNBOK**

### **om oskuldspresumtion**

Oskuldspresumtion (rätten att betraktas som oskyldig till dess att skuldfrågan avgjorts) är en grundläggande rättighet som fastställs i Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna) och i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Enligt artikel 6 i fördraget om Europeiska unionen skall unionen respektera de grundläggande rättigheterna såsom de garanteras i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och såsom de följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner.

Kommissionen är intresserad av att veta om oskuldspresumtion uppfattas på samma sätt i hela EU. I grönboken kommer man att granska vad som avses med oskuldspresumtion och vilka rättigheter den ger upphov till. Visar samrådet att det är nödvändigt kommer vi att överväga att ta med dem i ett förslag till rambeslut om rättssäkerhetsgarantier avseende bevisning.

Grönboken innehåller ett antal frågor (i rutorna). Svaren skall helst skickas in före den 9 juni 2006 till följande adress:

#### **Europeiska kommissionen**

##### **Generaldirektoratet för rättvisa, frihet och säkerhet**

##### **Enhet D3 – Straffrättsliga frågor**

**B-1049 Bryssel**

**Belgien**

**Fax: + 32 2 296 7634**

**Att. Peter-Jozsef CSONKA, enhetschef (ref.: CMO)”**

eller via e-post till:

**[ils-justicepenale@cec.eu.int](mailto:ils-justicepenale@cec.eu.int)**

## 1. VARFÖR UNDERSÖKER EU PRESUMTIONEN FÖR OSKULD?

### 1.1. Bakgrund

Ett av EU:s mål är att skapa ett "område med frihet, säkerhet och rättvisa" (artikel 2 i fördraget om Europeiska unionen). Vid rådsmötet i Tammerfors 1999 fastställdes EU:s prioriteringar på det rättsliga området för de fem följande åren<sup>1</sup>. Det hade avgörande betydelse att ömsesidigt erkännande skulle bli "hörnstenen" på det området och den viktigaste formen för straffrättsligt samarbete. Ömsesidigt erkännande av domar involverar det straffrättsliga systemet på alla nivåer. Det ömsesidiga erkännandet fungerar effektivt bara om det finns förtroende för andra straffrättsliga system, det vill säga om var och en som kommer i kontakt med en utländsk dom litar på att den är rättvis. I punkt 33 i slutsatserna från Tammerfors konstaterades det att "ett ökat ömsesidigt erkännande av rättsliga avgöranden och domar [...] skulle *underlätta samarbetet [...] och det rättsliga skyddet av enskildas rättigheter*". Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa betyder att EU-medborgare skall kunna förvänta sig ett likvärdigt rättsskydd<sup>2</sup> i hela EU. Den effektivare lagföring som uppnås genom ömsesidigt erkännande måste sammanjämkas med respekten för den enskildas rättigheter.

I åtgärdsprogrammet för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande<sup>3</sup> angavs det på vilka områden det var önskvärt med EU-lagstiftning för att förverkliga denna princip. Syftet med åtgärdsprogrammet var att "göra det möjligt att förstärka samarbetet mellan medlemsstater, men också att förstärka skyddet av personers rättigheter". Ömsesidigt erkännande förutsätter ömsesidigt förtroende. Genom samråd fastställde kommissionen för vilka rättigheter en större öppenhet skulle öka förtroendet. År 2003 antogs en grönbok om rättssäkerhetsgarantier för misstänkta och tilltalade i brottmål i Europeiska unionen<sup>4</sup>. Den följdes 2004 av ett förslag till rambeslut<sup>5</sup>. Dessa texter omfattade dock inte rättssäkerhetsgarantier som grundar sig på bevisning, och meningen var att detta område skulle granskas i en andra samrådsfas. Den här grönboken om oskuldspresumtion är ett led i det samrådet om bevisning. Hur presumtionen för oskuld kategoriseras beror på rättssystemet. Kommissionen har valt att föra in begreppet under rätts säkerhetsgarantier som grundar sig på bevisning. Orsaken är att vissa rättigheter som förknippas med presumtion för oskuld i många rättssystem är knutna till bevisning (till exempel muntliga vittnesmål och skriftlig bevisning).

Kommissionens intresse är dubbelt, nämligen dels att undersöka om gränsöverskridande ärenden är ett särskilt problem på detta område, dels att undersöka om EU-lagstiftningen skulle främja ett ömsesidigt förtroende. Kommissionen planerar att senare i år utarbeta ytterligare en grönbok, som mer specifikt skall vara inriktad på insamling och hantering av bevisning samt kriterier för att godkänna denna. Ett expertmöte kommer att sammankallas under 2006 för att diskutera de båda grönböckerna.

---

<sup>1</sup> Slutsatserna från Europeiska rådets möte i Tammerfors, 15–16 oktober 1999.

<sup>2</sup> I kommissionens meddelande "Mot ett område med frihet, säkerhet och rättvisa" av den 14 juli 1998 föreskrivs att "de procedurregler som tillämpas inom unionen bör vara så pass väl samordnade att medborgarna inte behöver befara att få olika behandling beroende på vilken rättslig instans som är behörig", och "skillnader får naturligtvis finnas så länge som villkoren motsvarar varandra". KOM(1998)459, 14.7.1998.

<sup>3</sup> Rådets och kommissionens åtgärdsprogram, EGT C 12, 15.1.2001.

<sup>4</sup> KOM(2003) 75, 19.2.2003.

<sup>5</sup> KOM(2004) 328, 28.4.2004.

Under 2004 lät kommissionen undersöka vad som föreskrivs i medlemsstaternas lagstiftning om bevisning i brottmål (bevisningsstudien)<sup>6</sup>. När det hänvisas till nationell lagstiftning i denna grönbok kommer informationen från den studien.

## 1.2. Rättslig grund

EU:s befogenheter på det straffrättsliga området har sin grund i artiklarna 29<sup>7</sup> och 31 i fördraget om Europeiska unionen.

Art. 31 :

*De gemensamma insatserna i det straffrättsliga samarbetet skall omfatta*

*[...];*

- c) ***säkerställande av förenlighet mellan tillämpliga regler i medlemsstaterna, när detta är nödvändigt för att förbättra samarbetet, [...]***

Eftersom det straffrättsliga samarbetet i ökande grad innebär ömsesidigt erkännande, är det nödvändigt att undersöka om gemensamma rättssäkerhetsgarantier som grundar sig på bevisning kan bidra till att säkerställa förenlighet mellan tillämpliga regler, öka förtroendet och därmed förbättra samarbetet.

## 1.3. Haagprogrammet

År 2004 antog Europeiska rådet Haagprogrammet, som skall stärka friheten, säkerheten och rättvisan i EU. Ett av syftena med Haagprogrammet är ”att förbättra unionens [...] gemensamma kapacitet när det gäller att säkerställa grundläggande rättigheter och ett minimum av rättssäkerhetsgarantier och tillgång till domstolsprövning” [...]<sup>8</sup>. I slutsatserna konstateras följande: ”Det fortsatta förverkligandet av ömsesidigt erkännande som hörnstenen i det rättsliga samarbetet medför att likvärdiga standarder för rättssäkerhetsgarantier i brottmål måste utarbetas” [...]. Denna grönbok nämns i handlingsplanen för att genomföra Haagprogrammet<sup>9</sup> under rubriken stärkande av rättvisan.

År 2005 antog kommissionen ett meddelande om ömsesidigt erkännande av rättsliga avgöranden i brottmål och ökat ömsesidigt förtroende mellan medlemsstaterna<sup>10</sup>, där den drog

---

<sup>6</sup> Studien, ”The Laws of Evidence in Criminal Proceedings throughout the European Union”, finns att få på följande adress: Europeiska kommissionen, DG JLS/D3, enheten för straffrättsliga frågor, B-1049 Bryssel, (ref. CMO).

<sup>7</sup> Artikel 29 i fördraget om Europeiska unionen: ”[...] skall unionens mål vara att ge medborgarna en hög säkerhetsnivå inom ett område med frihet, säkerhet och rättvisa genom att bland medlemsstaterna utforma gemensamma insatser på områdena polissamarbete och straffrättsligt samarbete [...]. Detta mål skall uppnås genom förebyggande och bekämpande av brottslighet, vare sig denna är organiserad eller ej, särskilt terrorism, människohandel och brott mot barn, olaglig narkotikahandel och olaglig vapenhandel, korruption och bedrägeri, genom- [...];  
- närmare samarbete mellan polismyndigheter och andra behöriga myndigheter i medlemsstaterna, i enlighet med bestämmelserna i artiklarna 31 och 32.  
- [...]”

<sup>8</sup> Haagprogrammet, Europeiska rådets slutsatser, 4–5 november 2004.

<sup>9</sup> Rådets och kommissionens handlingsplan för genomförande av Haagprogrammet för ett stärkt område med frihet, säkerhet och rättvisa, (EUT C 198, 12.8.2005, s. 1), punkt 4.2.

<sup>10</sup> KOM(2005) 195, 19.5.2005.

slutsatsen att ett ökat ömsesidigt förtroende var avgörande för att det ömsesidiga erkännandet skulle fungera friktionsfritt. Ett fullgott skydd för de enskildas rättigheter är en prioritering för kommissionen och bör ge rättstillämpare en starkare känsla av att tillhöra en gemensam rättskultur.

#### 1.4. Europeiskt bevisupptagningsbeslut

Ett utkast till rambeslut om europeisk bevisupptagning håller på att förhandlas fram. I punkt o i handlingsplanen för genomförande av Haagprogrammet i avsnittet ”Fortsatt arbete med att genomföra principen om ömsesidigt erkännande” (Straffrättsligt samarbete), anges år 2007 som tidpunkt för ett andra förslag som kompletterar det europeiska bevisupptagningsbeslutet. När förslagen har antagits kommer bevisning att kunna skickas från ett land till ett annat på begäran genom ett enkelt förfarande. Bör det finnas vissa gemensamma minimikrav som garanterar enskilda individers rättigheter särskilt i internationella brottmål?

Enligt Haagprogrammets handlingsplan kommer ett förslag till rättssäkerhetsgarantier avseende bevisning att läggas fram 2007<sup>11</sup>. Kommissionen vill veta om rättssäkerhetsgarantier avseende bevisning är väsentliga för ett ömsesidigt förtroende när det gäller utbyte av bevisning över gränserna.

#### 2. VAD ÄR OSKULDSPRESUMTION?

Presumtionen för oskuld nämns i artikel 6.2 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (rätten till en opartisk rättegång): ”Envar som blivit anklagad för brottslig gärning, skall betraktas som oskyldig intill dess hans skuld lagligen fastställts” och i artikel 48 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (Presumtionen för oskuld och rätten till försvar): “1. *Var och en som har blivit anklagad för en lagöverträdelse skall betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld lagligen fastställts.* 2. *Var och en som har blivit anklagad för en lagöverträdelse skall garanteras respekt för rätten till försvar*”.

Den rättspraxis som utvecklats vid Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad Europadomstolen) ger vägledning om vad som avses med oskuldspresumtion. Presumtionen för oskuld omfattar bara personer som anklagas för brott<sup>12</sup>. Utgångspunkten bör vara att den tilltalade inte gjort sig skyldig till ett brott till dess att staten, genom åklagarmyndigheten, lägger fram tillräcklig bevisning som övertygar en oavhängig och opartisk domstol om att den tilltalade är skyldig. Presumtionen för oskuld förutsätter att medlemmarna i en domstol inte har den förutfattade meningen att den tilltalade har begått det brott han eller hon anklagas för<sup>13</sup>. Inget rättsligt utlåtande får avges om den tilltalades skuld innan han eller hon konstateras skyldig av en domstol. Den tilltalade bör inte hållas i häkte om det inte finns vägande skäl för detta. Om den tilltalade hålls häktad skall häktningsförhållandena stämma överens med den presumerade oskulden. Det är staten som skall bevisa den tilltalades skuld, och om tvivel råder skall det tolkas till den tilltalades fördel. Den tilltalade skall kunna vägra svara på frågor. Den tilltalade skall i regel inte förväntas anföra bevis mot sig själv. Den tilltalades egendom får inte beslagtas utan korrekt förfarande.

---

<sup>11</sup> Punkt h under ”Tillnärmning av lagstiftning”: Förslag rörande miniminormer avseende bevisupptagning för ömsesidig tillåtlighet (2007).

<sup>12</sup> X mot Tyskland, nr 4483/70 – Talan avvisades.

<sup>13</sup> Barberà, Messegué och Jabardo mot Spanien, A146 (1989), punkt 77.

## **1. Håller ni med om förteckningen över delfaktorer som utgör oskuldspresumtion? Finns det några andra aspekter som inte nämnts?**

### **2.1. Att förklara någon skyldig före rättegång**

En domstol eller en tjänsteman får inte uttala att en misstänkt är skyldig till ett brott innan denne ställts inför rätta och dömts för brottet i fråga. Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna anser att det strider mot oskuldspresumtionen, om ett rättsligt avgörande som berör den misstänkte bygger på antagandet att den misstänkte är skyldig innan han eller hon haft möjlighet att utöva sin rätt till försvar<sup>14</sup>. Myndigheterna kan dock underrätta allmänheten om utredningen och uttala misstanke om skuld<sup>15</sup>, om det inte innebär att den misstänkte förklaras skyldig<sup>16</sup> och så länge som de iakttar varsamhet och hänsyn.

### **2.2. Anhållande och häktning**

Detta omfattas av grönboken om ömsesidigt erkännande av icke frihetsberövande straffprocessuella tvångsmedel<sup>17</sup> och kommer inte att behandlas här. Häktandet av en misstänkt strider inte mot oskuldspresumtionen. I artiklarna 5.1 c och 5.3 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna föreskrivs undantag från rätten till frihet om syftet är att ställa någon inför rätta ”skäligen misstänkt för att ha förövat brott” om frihetsberövandet varar en rimlig tid. Europadomstolen fastslog att det inte finns någon automatisk rätt till häktningsförhållanden som är annorlunda än för dem som fällts för ett brott<sup>18</sup>, så länge som förhållandena är rimliga<sup>19</sup>.

## **2. Vidtas det i er medlemsstat särskilda åtgärder under förundersökningsskedet för att garantera oskuldspresumtionen?**

### **2.3. Bevisbörda**

Som allmän princip gäller att åklagaren måste bevisa den anklagades skuld utom rimligt tvivel. Europadomstolen har fastslagit att det är åklagaren som har bevisbördan och att eventuellt tvivel skall tala till den tilltalades fördel. Detta innebär att det är åklagaren som skall lägga fram tillräckliga bevis för att få den tilltalade dömd<sup>20</sup>.

I den rättspraxis som utvecklats vid Europadomstolen har kommissionen påträffat tre olika situationer där bevisbördan inte helt och hållet ligger hos åklagaren: a) gärningar som omfattas av strikt ansvar, b) gärningar där omvänd bevisbörda gäller och c) fall där ett beslut om förverkande meddelats.

**a)** I detta fall måste åklagaren bevisa att den tilltalade verkligen förövat brottet (*actus reus*) men behöver inte visa att den tilltalade avsåg att agera på det sättet eller åstadkomma resultatet i fråga. Sådana brott är förenliga med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna även om staten inte behöver bevisa att den tilltalade hade ”brottsligt uppsåt”

<sup>14</sup> Minelli mot Schweiz A62 (1983), punkt 38.

<sup>15</sup> Krause mot Schweiz, nr 7986/77, 13DR 73 (1978).

<sup>16</sup> Allenet de Ribemont mot Frankrike, A 308 (1995), punkterna 37 och 41.

<sup>17</sup> KOM(2004) 562, 17.8.2004.

<sup>18</sup> Skoogström mot Sverige, nr 8582/72 (1982).

<sup>19</sup> Peers mot Grekland, nr 28524/95.

<sup>20</sup> Barberà, Messegué och Jabardo mot Spanien, A146, punkt 77 (1989).

(*mens rea*). Europadomstolen har konstaterat att stater har bestämmelser om strikt ansvar i sin straffrätt<sup>21</sup>. När det gäller dessa brott måste det bara bevisas att den tilltalade begått brottet, och om det bevisas, uppstår det en presumtion som kan vara till nackdel för den tilltalade. Domstolen konstaterade att en sådan presumtion bör vara rimlig på ett sätt som tar hänsyn till fallets betydelse och bibehåller rätten till försvar.

**(b)** I det här fallet måste åklagaren bevisa att den tilltalade agerade på ett visst sätt och den tilltalade måste visa att det finns en oskyldig förklaring till agerandet. I detta fall är den tilltalades bevisbörda tyngre än ovan i punkt a. Europadomstolen har konstaterat att detta kan godtas i samband med ”mindre grova” brott<sup>22</sup>.

Bevisningsstudien visade att den förhärskande ståndpunkten i EU är att det är åklagaren som skall bevisa den tilltalades skuld. I undantagsfall, exempelvis när det är fråga om ett urkundsbrott eller en förseelse, skall åklagaren endast bevisa förekomsten av en skyldighet medan den tilltalade har en omvänd bevisbörda att bevisa att han eller hon fullgjort denna skyldighet. Det förekom också fall där den tilltalade måste anföra en viss omständighet till sitt försvar (till exempel genom att åberopa självförsvar, otillräknelighet eller ett alibi), varefter åklagaren skulle motbevisa detta.

**(c)** Vid återkrävande av egendom från en anklagad eller en tredje part kan bevisbördan vara omvänd om det antas att egendomen utgör vinning av brott, och då är det egendomens ägare som skall motbevisa detta antagande. Ibland lindras beviskraven så att det räcker med att det framstår som sannolikt att den tilltalade är skyldig i stället för det sedvanliga kravet på att den tilltalades skuld skall bevisas bortom rimligt tvivel. Återkrävande av egendom måste kunna överklagas vid domstol, och återkravet skall vara rimligt och proportionellt<sup>23</sup>. Det är klart att detta också gäller återkrävande av egendom utomlands. Krav från tredje man som agerar i god tro måste tas på allvar om tredje mans rätt till egendom är hotad, och stater måste se till att det finns mekanismer som skyddar tredje man i sådana fall.

**3. (a) Under vilka omständigheter kan en omvänd eller ändrad bevisbörda godtas?**

**(b) Har ni erfarenheter av internationellt samarbete där bevisbördan orsakat problem?**

## **2.4. Rätten att inte vittna mot sig själv**

Presumtionen för oskuld omfattar rätten att inte vittna mot sig själv, som består av rätten att tåga och rätten att inte behöva lägga fram bevis som riktar misstankarna mot en själv. Maximen *nemo tenetur prodere seipsum*, (”ingen kan tvingas vittna mot sig själv”) gäller. Den tilltalade kan vägra svara på frågor eller lägga fram bevis. Europadomstolen har slagit fast<sup>24</sup> att rätten att inte vittna mot sig själv är en allmänt erkänd internationell norm som utgör kärnan i begreppet rättvist förfarande, även om den inte nämns särskilt i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Den skyddar den tilltalade mot tvång som utövas av myndigheterna, vilket minskar risken för felaktiga domslut och svarar mot principen om jämlikhet i medel. Åklagaren måste bevisa den tilltalades skuld utan att tillgripa bevisning som erhållits genom olaga tvång. Allmän ordning och säkerhet kan inte åberopas som skäl för

<sup>21</sup> Salabiaku mot Frankrike, A 141-A, punkt 28 (1988).

<sup>22</sup> Ibid.

<sup>23</sup> Welch mot Förenade kungariket, nr 17440/90 (9 februari 1995), Philips mot Förenade kungariket, nr 41087/98, (5 juli 2001).

<sup>24</sup> Heaney och McGuinness mot Irland, nr 34720/97 (21 december 2000).

att undertrycka dessa rättigheter<sup>25</sup>. De har ett samband med varandra, och om den tilltalade tvingas vittna mot sig själv kränks hans eller hennes rätt att tåga. Staten kränkte den tilltalades rätt att tåga när den försökte tvinga denne att uppvisa kontoutdrag för tullens utredare<sup>26</sup>. Ett påtvingat samarbete med myndigheterna under förundersökningsskedet kan kränka rätten att inte behöva vittna mot sig själv och äventyra ett rättvist förfarande vid ett senare tillfälle.

## 2.5. Rätten att tåga

Rätten att tåga gäller vid polisförhör och i domstol. Den tilltalade bör ha rätt att inte vittna och rätt att inte avslöja arten av sitt försvar före rättegången.

I medlemsstaternas lagstiftning erkänns rätten att tåga under förundersökningsskedet vid förhör hos polis eller förundersökningsdomare. Sättet att informera den misstänkte om denna rättighet varierar; en viktig aspekt på skyddet av rättigheten är att den misstänkte bör vara *medveten* om den. Enligt bevisningsstudien finns det i de flesta medlemsstater en skyldighet att upplysa den misstänkte om att han eller hon har rätt att tåga. Denna skyldighet finns inskriven i lagstiftning, rättspraxis och grundlagsbestämmelser. Några medlemsstater uppgav att bevisning som erhållits utan att denna skyldighet fullgjorts kan betraktas som icke-godtagbar. Andra medlemsstater uppgav att om den tilltalade inte upplyses om sina rättigheter kan det vara fråga om ett brott eller ett skäl för att överklaga en dom.

Rätten att tåga är dock inte absolut. Det finns faktorer som avgör om rätten till en rättvis rättegång kränks om en domstol drar slutsatser som är till nackdel för den tilltalade om denne avstår från att yttra sig. Slutsatser bör vänta till dess att åklagaren har gjort en preliminär bedömning i målet. Därefter kan domaren dra egna slutsatser. Endast slutsatser som grundar sig på sunt förnuft är tillåtna. Skälen till dessa slutsatser måste förklaras i domen. Bevisningen mot den tilltalade måste vara övertygande; i sådana fall kan man också använda bevisning som erhållits genom indirekta påtryckningar. Det viktigaste målet i detta avseende är Murray mot Förenade kungariket<sup>27</sup>. Europadomstolen har konstaterat att om den tilltalade inte vittnar kan det leda till slutsatser som är ofördelaktiga för honom eller henne, om det har gjorts en preliminär bedömning i fallet och om det är åklagaren som har bevisbördan. Kravet på att den tilltalade skall vittna ansågs inte oförenligt med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, utom i det fallet att domen enbart eller huvudsakligen grundar sig på vägran att vittna. För att avgöra huruvida rätten att presumeras oskyldig kränks om det faktum att den tilltalade avstår från att yttra sig leder till negativa slutsatser för honom eller henne, tas det hänsyn till hur stor vikt de nationella domstolarna fäster vid slutsatserna när de bedömer bevisningen och graden av tvång. Åklagarens bevisning måste vara så stark att den tilltalade måste svara på den. Den nationella domstolen kan inte slå fast att den tilltalade är skyldig bara därför att han eller hon väljer att tåga. Bara om den tilltalade väljer att tåga fastän bevisningen kräver en förklaring som han eller hon borde kunna ge, följer det av sunt förnuft att det inte finns någon förklaring och att den tilltalade därför är skyldig. Omvänt gäller att om de omständigheter åklagaren åberopar har ett så lågt bevisvärde att inget svar krävs, kan ett uteblivet svar inte berättiga slutsatsen att den tilltalade är skyldig. Europadomstolen påpekar att även om den tilltalades agerande berättigar rimliga slutsatser, förs inte bevisbördan över på försvaret och därmed kränks inte heller principen om oskuldspresumtion.

---

<sup>25</sup> Ibid.

<sup>26</sup> Funke mot Frankrike, A 256-A (25 februari 1993).

<sup>27</sup> Murray mot Förenade kungariket, nr 18731/91 (8 februari 1996).



Europadomstolen har inte tagit ställning till om rätten att presumeras oskyldig gäller juridiska personer. EG-domstolen har slagit fast att en juridisk person inte har någon absolut rätt att tåga. Juridiska personer måste svara på frågor som gäller faktiska omständigheter, men de kan inte tvingas erkänna förekomsten av en överträdelse<sup>28</sup>.

**4. (a) Hur skyddas rätten att tåga i er medlemsstat?**

**(b) Är det annorlunda i fall där andra länder är inblandade?**

**(c) I vilken utsträckning omfattas juridiska personer av rätten att tåga?**

**2.6. Rätten att inte lägga fram bevis**

Principen att en domstol bör ha tillgång till all bevisning åsidosätts av rättvisebehovet och behovet av att minimera risken för att den tilltalade kommer att dömas på grundval av sitt eget vittnesmål<sup>29</sup>. När Europadomstolen fastställde räckvidden för rätten att inte lägga fram bevis gjorde den åtskillnad mellan material som skaffats fram med tvång och material som förekommer oberoende av den anklagades vilja. Domstolen ansåg att rätten att inte lägga fram bevis mot sig själv i huvudsak gäller respekten för den tilltalades önskan att inte yttra sig. Det anses allmänt att denna rättighet inte omfattar användning av material i brottmål som kan utfås från den misstänkte genom de tvångsmedel som kan tillämpas oberoende av den misstänktes vilja, som exempelvis handlingar som erhållits med hjälp av ett domstolsbeslut, prover av utandningsluft, blod och urin samt vävnad för DNA-analys<sup>30</sup>.

Om ett föreläggande utfärdats om att en handling skall läggas fram eller om att godkänna husrannsakan eller beslagtagande av föremål, skall det i föreläggandet specificeras vilket föremål det är fråga om för att undvika att en begäran av allmän karaktär används i syfte att ”fiska fram” någonting, när det bara finns en svag misstanke.

Frågan uppstår om rätten att inte lägga fram bevis även omfattar juridiska personer. Gemenskapsdomstolarna (EG-domstolen och förstainstansrätten) har slagit fast att den inte gör det. Det kan krävas att handlingar skall läggas fram<sup>31</sup>.

**5. (a) Hur skyddas rätten att inte vittna mot sig själv i er medlemsstat?**

**(b) Är det annorlunda i fall där andra länder är inblandade?**

**(c) I vilken utsträckning omfattas juridiska personer av rätten att tåga?**

**2.7. Mål som avgörs i den tilltalades utevaro**

Enligt artikel 6 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna har den tilltalade rätt att ”försvara sig personligen”. Definitionen av utevaro (*in absentia*) varierar. Flera medlemsstater har lagstiftning som möjliggör att rättegångar äger rum i den tilltalades utevaro, medan det i andra medlemsstater är obligatoriskt för den tilltalade att vara närvarande under rättegången,

<sup>28</sup> Orkem mot kommissionen, mål 374/87, svensk specialutgåva X, s. 00217, punkterna 34–35.

<sup>29</sup> Saunders mot Förenade kungariket (nr 19187/91).

<sup>30</sup> Ibid.

<sup>31</sup> Mannesmannröhren-Werke mot kommissionen, mål T-112/98, REG 2001, s. 729, punkt 65; generaladvokatens förslag till avgörande i mål C-301/04 P, kommissionen mot SGL.

och underlåtenhet att fullgöra denna skyldighet kan bestraffas. Kommissionen kommer att utarbeta en grönbok om domar i den tilltalades utelämnande, men dessförinnan vill den utreda under vilka omständigheter sådana domar är förenliga med principen om oskuldspresumtion.

**6. a) Är domar i den tilltalades utelämnande möjliga i ert land?**

**b) Orsakar sådana domar specifika problem när det gäller oskuldspresumtion, särskilt i fall där andra länder är inblandade?**

## **2.8. Terrorism**

På grund av en ökande terrorism i EU har flera EU-medlemsstater antagit ny lagstiftning för att bekämpa terrorism. Sådan antiterroristlagstiftning måste vara förenlig med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. I juli 2002 antog Europarådets ministerkommitté riktlinjer om mänskliga rättigheter och kampen mot terrorism<sup>32</sup> och uppmanade stater att se till att riktlinjerna spreds till alla myndigheter med ansvar för kampen mot terrorism. Enligt artikel IX punkt 2 omfattas en person som anklagas för terroristverksamhet av oskuldspresumtion. I kommentarerna påpekas det att inte bara domarstolen utan också andra myndigheter kan göra sig skyldiga till kränkningar av oskuldspresumtionen<sup>33</sup>. I riktlinjerna anges närmare vilka begränsningar av rätten till försvar som är förenliga med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och som överensstämmer med oskuldspresumtionen. Begränsningarna gäller anlitandet av ett rättegångsombud och kontakterna med detta, möjligheten att få tillgång till handlingarna i ärendet och möjligheten att vittna anonymt. Sådana begränsningar måste dock stå i strikt proportion till sitt syfte och kompensera åtgärder för att skydda den tilltalades intressen måste vidtas för att förfarandet skall vara rättvist och för att garantera att de processuella rättigheterna inte urvattnas.

**7. Innehåller lagstiftningen i er medlemsstat särskilda regler för terroristbrott? Om ja, beskriv bestämmelserna i den mån de gäller oskuldspresumtion. Är reglerna tillämpliga också på andra brott?**

## **2.9. Varaktighet**

Presumtionen för oskuld upphör i regel att gälla när en domstol avgjort skuldfrågan. Kommissionen är intresserad av att veta när denna punkt nås i olika medlemsstater. Det kan ske efter en rättegång i första rättsinstans eller först när ett överklagande till högsta rättsinstans har misslyckats.

**8. Vid vilken punkt upphör oskuldspresumtionen att gälla i er medlemsstat?**

### **Allmänt**

**9. a) Är ni medvetna om andra problem än dem som nämns ovan när det gäller oskuldspresumtion i ett internationellt sammanhang?**

<sup>32</sup> Antagna av ministerkommittén, 11 juli 2002.

<sup>33</sup> Allenet de Ribemont mot Frankrike, se fotnot 16, punkt 36.

**b) I vilken utsträckning har problemen ett samband med skillnader i synsätt i olika medlemsstater?**

**c) Kan förslag från EU tillföra ett mervärde på detta område? I så fall hur?**